

Josep Grau, traductor d'“Un mal any”

“Traduir requereix llegir amb microscopi”

Josep Grau Mateu (Lliçà de Vall, 1968) acaba de publicar la seva primera traducció literària, “Un mal any”, de John Fante, a Edicions de 1984. És doctor en Història contemporània, disciplina de la qual és professor a l'IES Abroad de Barcelona, un centre per a universitaris nord-americans, i a la Universitat Obrera de Catalunya. Viu a Barcelona.

Josep Grau a la biblioteca Ca l'Oliveres de Lliçà d'Amunt

Ets historiador, professor... i ara traductor!

He traduït “Un mal any”, però no sé si això em converteix en traductor. Quan va sortir el llibre, vaig escriure al meu Twitter “m'estreno en la traducció”, no “m'estreno com a traductor”.

Com ha anat això?

Un dia a l'estiu del 2020 era a la platja llegint aquest llibre en anglès. Sabia que no estava traduït al català, i de cop se'm va acudir: per què no el tradueixo jo?

Un dit i fet, doncs!

Tenia poca feina perquè estava amb un ERO, per la pandèmia, i vaig decidir posar-m'hi, pensant que, sent un llibre curt, traduir-lo seria fàcil, ràpid i divertit. De divertir sí que ho va ser, però de fàcil i ràpid no.

Per què?

Vaig descobrir que una cosa és desxifrar un text, entendre'l, interpretar-lo automàticament com fem tots quan llegim en una llengua estrangera, i una altra, força més complicada, convertir-lo en un text literari en la teva llengua.

És a dir?

Anar més enllà de la literalitat de l'original i reproduir-ne la “literaturitat”: el valor estètic. També vaig descobrir que traduir requereix llegir amb microscopi. Si un lector atent llegeix amb lupa, un traductor llegeix amb microscopi.

Del traductor te n'oblides si tradueix bé.

Per anar bé, en una traducció no s'hi hauria de detectar la feina del traductor. Les bones traduccions no semblen traduccions.

Carner traduït millorava l'original, diuen.

Pot ser, perquè per traduir has de dominar la llengua de destí més que la d'origen. Per això mentre traduïa vaig dedicar-me a llegir clàssics catalans: Oller, Ruyra, Víctor Català, Eduard Girbal... Sobre tot autors de final del XIX i del primer terç del XX.

Si la teva traducció és del segle XXI!

Però la llengua literària d'ara considerava que ja la tenia. I llegint els clàssics aprenia una llengua més genuïna, que em servia per augmentar el cabal lèxic que tot traductor ha de tenir. Has de ser un diccionari de sinònims amb cames.

Ens en dones exemples?

“Shine” pot ser “relluir”, “espurnejar” o simplement “brillar”. Quina solució tries? “Look” és “mirar” però també pot ser “contemplar”, “esguardar”, “guaitar”...

D'això se'n diu sospesar cada paraula.

Exacte. Escriure una novel·la té moltíssim mèrit, però l'autor tria les paraules que vol i no s'ha de justificar. En canvi, al traductor se li poden demanar explicacions de cada paraula que fa servir.

Quin ha sigut el teu model de llengua?

Un català literari natural, ni artificios ni estrofet. Que sonés al meu català del Vallès, de la Vall del Tenes, com em va aconsellar el Marià Pou, veí de Lliçà de Vall i corrector. Traduït he tingut molt presents els meus avis: això la iaia Teresa ho diria així!

El llibre passa al 1933: quan els nostres avis eren joves.

Sí, hi lliga per època i generació. Els protagonistes són gent de poble com ells, mediterranis, però trasplantats als Estats Units.

Hi ha un català de la Vall del Tenes?

És un dir, però sí que hi ha expressions que aquí són habituals i a altres llocs no tant, com “conèixer-s'hi”. Per exemple, “d'ençà que faig esport m'hi conec”.

Fins ara qui traduïa Fante era Martí Sales.

Sí. No l'he rellegit perquè no em condicionés. He treballat amb una premissa al cap: com escriuria Fante si fos català, amb el català literari d'avui?

Josep Grau presenta "Un mal any" a la llibreria La Gralla el 2 de novembre a les 7 de la tarda, amb Marià Pou i Lluís Oliván.

Està bé imaginar-s'ho.

També m'ha preocupat la concisió. Una traducció de l'anglès a una llengua romànica sol ocupar entre un 15% i un 25% més que l'original, perquè l'anglès és més sintètic. He vigilat que el meu text no fos més llarg del compte. I volia ser concís per un altre motiu: l'estil de Fante ho és molt, de concís. He intentat escriure en "fantià".

Traduir és el més semblant a escriure?

Traduir és una manera d'escriure, o de reescriure. Un text traduït és una cosa misteriosa, perquè et permet llegir dues persones alhora: l'autor i el traductor.

Parlem del llibre "Un mal any". De què va?

És la història del Dominic, un noi italoamericà als Estats Units de la Gran Depressió. És de família pobre. Somia en triomfar com a jugador de beisbol i en seduir la filla del ric del poble.

Què té que t'hagi interessat?

La trama, l'estil, l'ambient, els personatges. És una novel·la de formació, un "Bildungsroman", per dir-ho com els entesos. El títol enganya: el 1933 no és un mal any per al protagonista. Potser no se'n podrà anar a Califòrnia, però descobrirà qui és, com és la seva família i fins on podrà arribar a la vida.

L'estil atrapa molt.

Fante va al gra, defuig els clichés, és directe. Però alhora és poètic i emotiu. Hi ha passatges que em posen la pell de gallina, com quan l'àvia li diu que cada floc de neu que cau és una ànima que torna a la terra.

N'hem d'aprendre, d'aquesta narrativa!

Té de referents escriptors com Hemingway, Sherwood Anderson, Hamsun

i Dostoievski. Fante dona molta importància al ritme i als detalls. Es nota que feia guions de cine.

És un llibre sobre la tragèdia de tot emigrant?

Fante descriu, amb una barreja d'humor i lirisme, les dificultats del Dominic i dels seus pares i avis per trobar el seu lloc en un país predominantment anglosaxó. Als Estats Units dels anys 30 als italians se'ls identificava amb la màfia i la delinqüència. Ell vol ser un americà "normal", vol encarnar el somni americà però alhora és fidel a les seves arrels.

"Amèrica, terra d'oportunitats", diu el Dominic.

Però el llibre mostra la discriminació social i ètnica que patien molts italians. Ara, Fante no vol fer literatura italoamericana: la comunitat italiana només és la realitat de fons.

Qui és John Fante?

Un clàssic de la Generació perduda, com Hemingway, Fitzgerald, Dos Passos... És menys conegut però tan bo com ells, per mi. És de família humil, com el Dominic. Neix a Colorado i amb 20 anys se'n va a Califòrnia i escriu la saga d'Arturo Bandini i el seu gran èxit, "Pregunta-ho a la pols".

"Un mal any" ve força després.

Sí. Està quasi 15 anys sense escriure i mai recupera l'èxit dels anys 40. Es fa guionista per guanyar diners: es converteix en "una meuca de Hollywood", diu ell. Als anys 50 escriu "Un mal any", però es publica als 80, pòstumament.

Recorda "El guardià en el camp de sègol" de Salinger.

S'hi ha comparat. Però per mi tota l'obra de Fante és una variació sobre un únic motiu: ell mateix, els seus desitjos, la seva ràbia, els conflictes amb la família i el rebuig a una certa concepció del catolicisme.

Com es posiciona el nostre Dominic?

En contra del que podria semblar d'entrada, és lleial a la família i als valors catòlics que ha après a casa i a l'escola. Tot i que s'enfronta als pares, vol redimir la família, treure-la de la pobresa. Té un pare tarambana i una mare devota fins a la superstició, però fa un esforç per comprendre'ls, se'n compadeix i els perdona.

Tornem a la traducció: t'hi vols dedicar?

No em plantejo viure'n, però sí que m'agradaria continuar traduint, combinant-ho amb les classes.

Tens algun autor al cap?

John Steinbeck. És un escriptor que m'agrada molt i té poca obra traduïda al català. I era un dels ídols de Fante.

Carme Badia i Puig

